

АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА

за результатами обласного соціологічного дослідження

«Сучасна бібліотека і громада: шляхи співпраці»

У 2020 році завершився процес утворення територіальних громад у Чернігівській області й Україні в цілому. Згідно з державною політикою реформа децентралізації має сприяти розвитку місцевого самоуправління – забезпечувати комплексний соціально-економічний та культурний розвиток відповідної території, зокрема дбати про утримання та організацію роботи бібліотек, адже саме книгозбірні забезпечують громадянам безкоштовний доступ до інформації, є осередком зустрічей, місцем проведення дозвілля та реалізації творчих ідей.

У 2020 році на Чернігівщині утворилося 57 об'єднаних громад. За даними на 1 січня 2021 року за останні п'ять років в області ліквідовано 57 бібліотек, і цей процес ще не набув стадії завершення. Аби полегшити адаптацію бібліотек до нових реалій, варто знайти й розробити механізми взаємодії бібліотеки, її користувачів та органів місцевої влади.

Мета дослідження: вивчення досвіду взаємодії бібліотек області та громади, пошук шляхів співпраці між бібліотекою і громадою.

Завдання:

- дізнатися про ставлення населення до бібліотеки;
- проаналізувати рівень задоволення користувачів якістю бібліотечного обслуговування;
- з'ясувати, чи готові жителі громади брати участь у житті бібліотеки, відстоювати її інтереси;
- дослідити зміни, які відбулися в бібліотеці після переходу її до складу територіальної громади;
- виявити дієві методи знаходження консенсусу між бібліотекою і громадою.

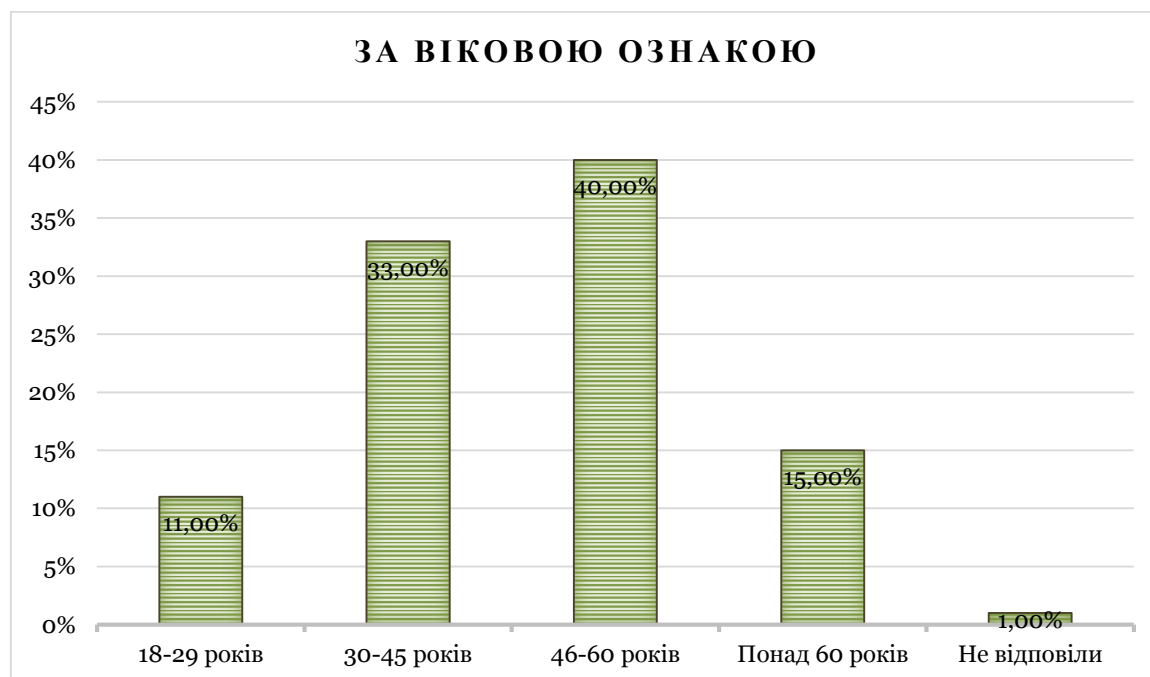
Участь у дослідженні взяли 26 бібліотек області, серед них: Ніжинська, Новгород-Сіверська, Прилуцька міські бібліотеки; Бахмацька, Варвинська, Козелецька, Семенівська, Срібнянська ЦБ; Бобровицька, Вертіївська, Ічнянська, Кіптівська, Комарівська, Коропська, Корюківська, Куликівська, Менська, Михайло-

Коцюбинська, Носівська, Олишівська, Парафіївська, Сновська, Сухополов'янська, Холминська ПБ; Лосинівська та Ріпкинська бібліотеки для дорослих.

Основним методом дослідження було обрано анкетування. Анкета містила як закриті, так і відкриті запитання.

Проводилося дослідження з березня по вересень 2021 року в 3 етапи: I етап – вивчення проблеми, розробка Програми та Анкети обласного соціологічного дослідження та складання Програми обробки результатів дослідження; II етап – збір даних методом анкетування, підготовка отриманих даних для опрацювання; III етап – аналіз та узагальнення результатів дослідження, написання інформаційної записки за результатами дослідження.

В опитуванні взяло участь 337 респондентів, користувачів бібліотек області віком від 18 до 80 років. З них 37 осіб віком від 18 до 29 років, 112 осіб – від 30 до 45, 133 особи – від 46 до 60 років, 52 особи – віком понад 60 років та 3 особи – не відповіли. Серед опитаних: жінок – 261, чоловіків – 71, інформацію про свій вік не надали 5 респондентів.

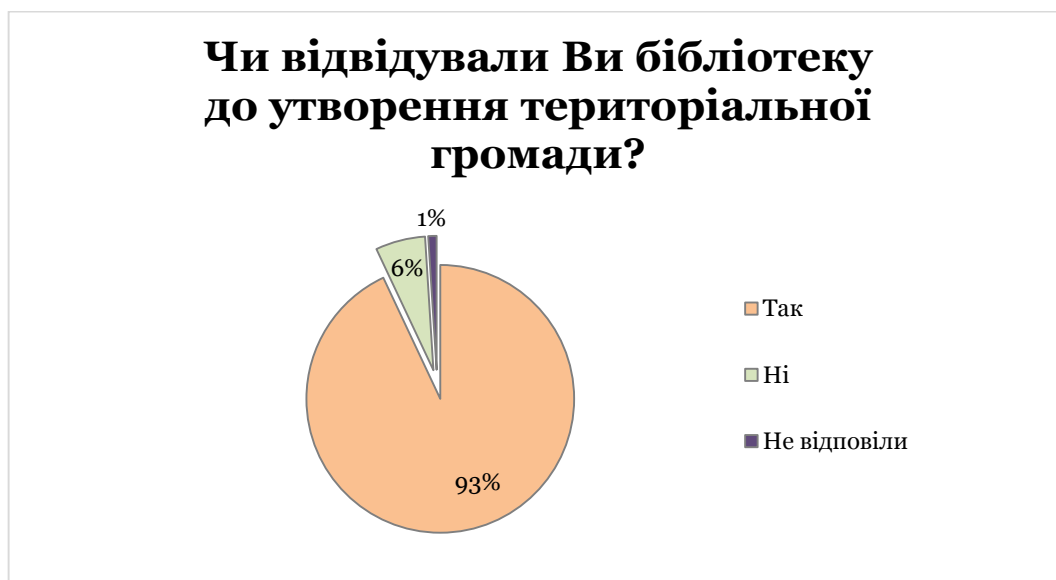

За родом занять опитувані поділилися на такі категорії: педагоги, студенти, підприємці, інженери, юристи, бухгалтери, службовці, лікарі, культпрацівники, пенсіонери, охоронці, водії, флористи, агропрацівники, будівельники, кухарі, перукарі.

За освітою: 154 особи мають повну вищу освіту, базову вищу – 17 осіб, середню спеціальну – 63 особи, середню – 27 осіб, 76 осіб не надали інформацію.

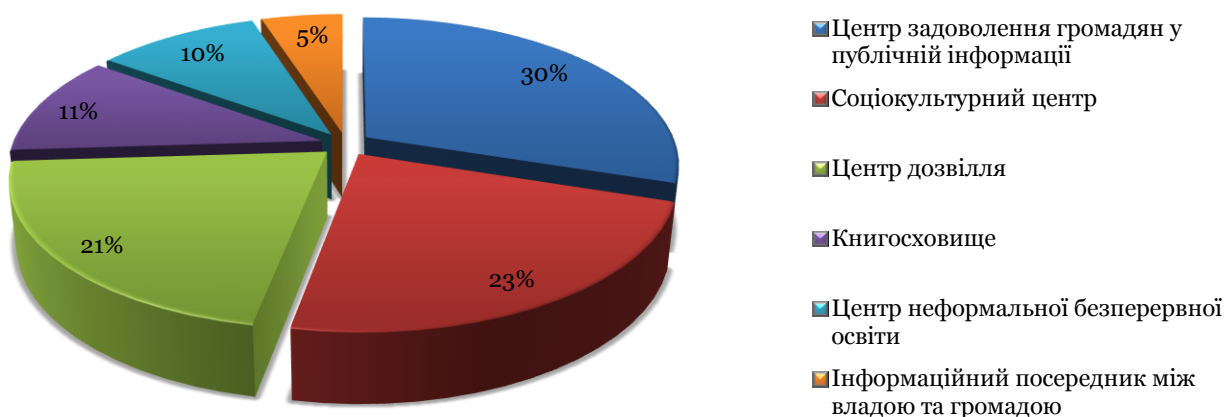

93% респондентів були користувачами бібліотеки до утворення ТГ. 6% опитаних завітали до книгозбірні вже після утворення ТГ. 1% респондентів залишили запитання без відповіді.

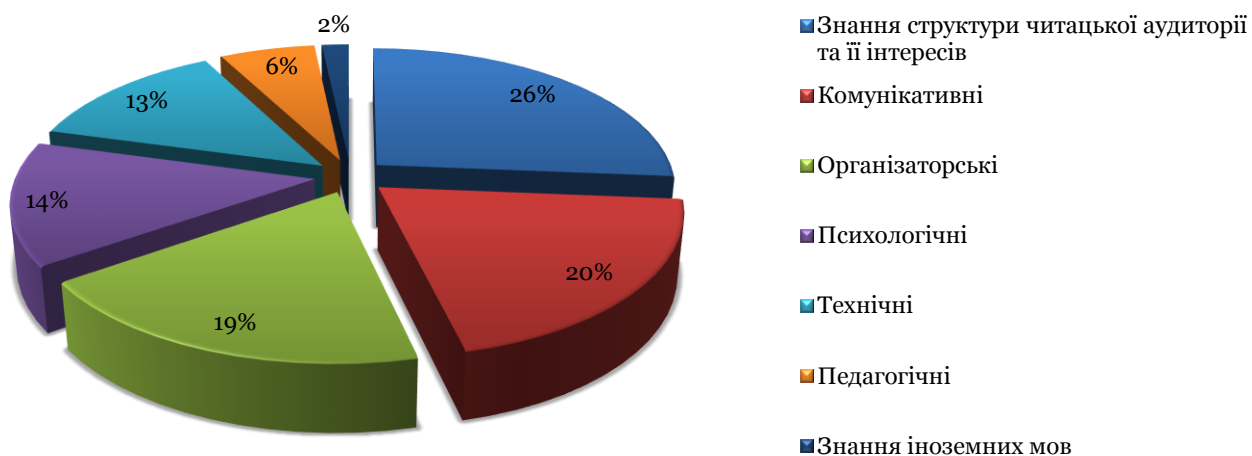
Низка запитань анкети дозволяла респондентам обирати кілька варіантів відповідей. Так, на запитання «На Вашу думку, публічна бібліотека – це...» 30% опитаних відповіли, що бібліотека – це центр задоволення потреб громадян у публічній інформації; 23% віддали голоси за соціокультурний центр; 21% – за центр дозвілля; 11% – за книгосховище; 10% віддають перевагу центру неформальної освіти; а 5% вважають бібліотеку інформаційним посередником між владою і громадою.

Публічна бібліотека – це...

Аналіз відповідей опитаних про знання та навички, якими має володіти бібліотекар, показав, що 26% вважають головним для бібліотекаря – знання структури читацької аудиторії та її інтересів; 20% віддають перевагу комунікативним навичкам; 19% – організаторським; 14% – психологічним; 13% – технічним; 6% – педагогічним, і лише 2% вважають, що для бібліотечних фахівців важливе знання мов.

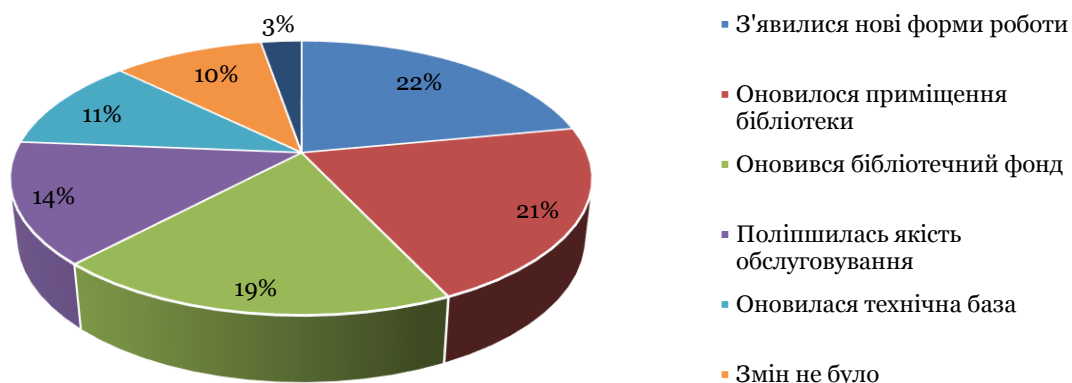
Знання та навички, необхідні для бібліотекаря

Розмірковуючи про зміни, які відбулися у бібліотеках після їх переходу до складу територіальних громад, 22% респондентів вважають, що насамперед з'явилися нові форми проведення дозвілля (об'єднання за інтересами, майстер-класи, тематичні вечори, зустрічі тощо), 21% опитаних відповіли, що оновилося

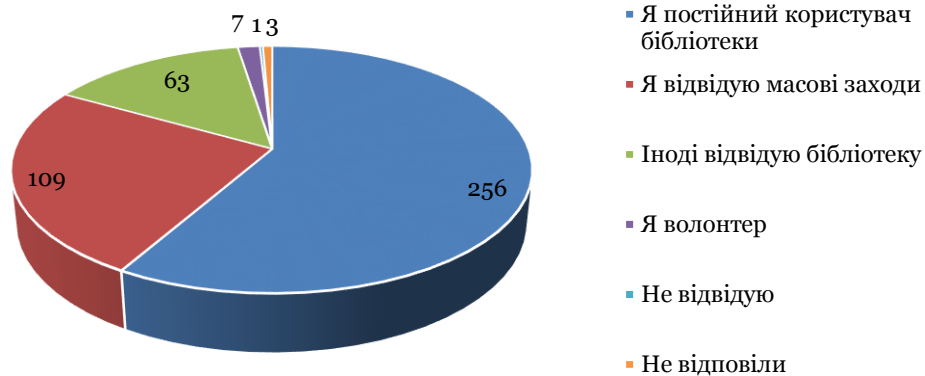
приміщення бібліотеки, тобто було зроблено капітальний чи косметичний ремонт, з'явилися нові меблі. 19% опитаних користувачів бібліотек помітили, що оновився бібліотечний фонд. Для 14% респондентів поліпшилась якість обслуговування. Нові комп'ютери, копіювальну техніку, проєктори у книгозбірнях помітили 11% опитаних. 10% респондентів змін не помітили взагалі. Ще 3% опитаних не відповіли.

Зміни, які відбулися в бібліотеці після її підпорядкування територіальній громаді

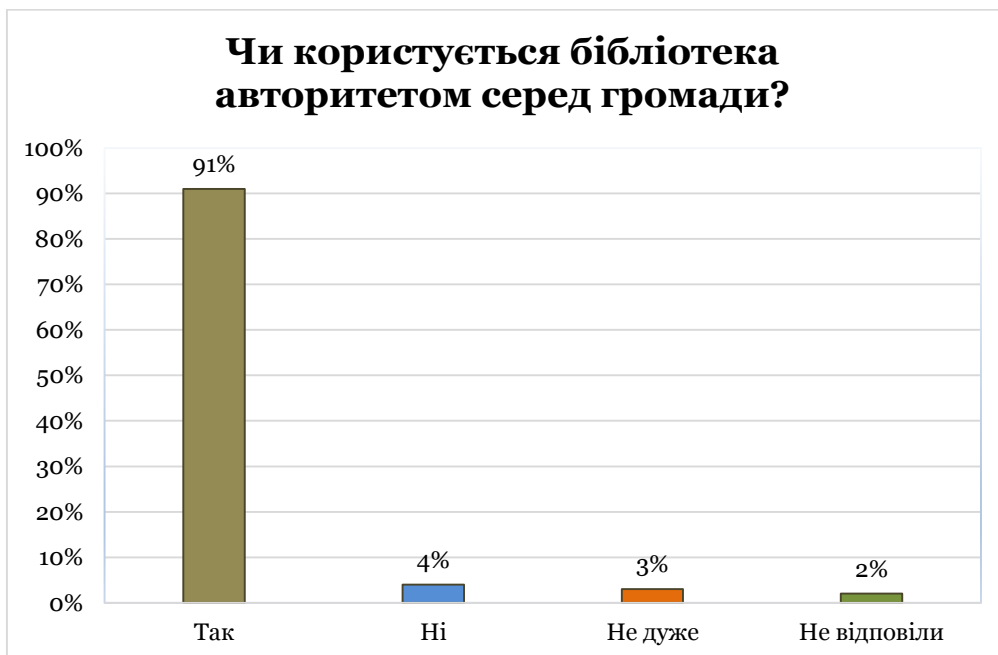

Відповіді респондентів на запитання «Чи берете Ви участь у житті бібліотеки?» розділилися наступним чином: 256 опитаних є постійними користувачами бібліотеки, 109 – відвідують масові заходи, 63 особи відвідують бібліотеку час від часу, 7 – співпрацюють з бібліотекою як волонтери. З 337 опитаних лише один респондент не бере участі у бібліотечному житті. Троє не відповіли.

Чи берете Ви участь у житті бібліотеки?

91% респондентів вважають, що бібліотека користується авторитетом серед жителів громади. 4% опитаних відповіли «Ні», а 3% поставили авторитет бібліотеки під сумнів – «Не дуже». Не відповіли на запитання 2% респондентів.

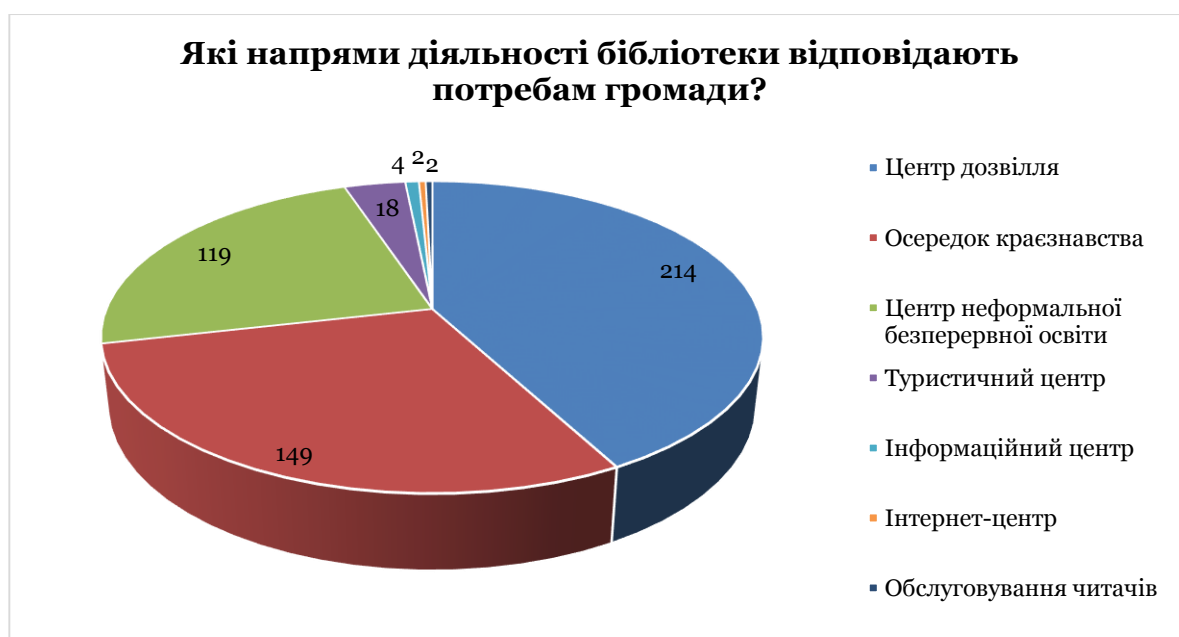

Респонденти вважають, що підвищити авторитет бібліотеки серед жителів громади може: оновлення бібліотечного фонду (208 голосів); покращення технічного оснащення бібліотеки (193 голоси); запровадження соціокультурних послуг, зокрема: навчання мешканців громади основам комп'ютерної грамотності, організація зустрічей з письменниками та ін. відомими людьми, створення різноманітних клубів за інтересами, проведення майстер-класів тощо (111 голосів); створення у бібліотеці відкритого простору (73 голоси); активна участь бібліотеки

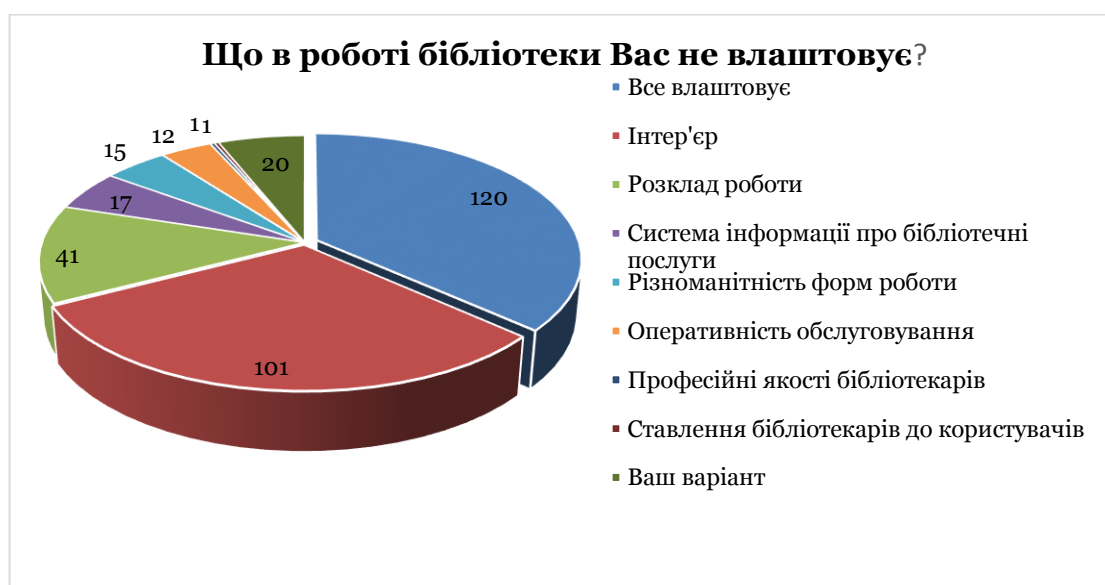

у житті громади (65 голосів); якісна реклама бібліотечних послуг, зокрема у ЗМІ, на сайтах, блогах, у соцмережах (48 голосів). Троє респондентів відповіли, що в роботі бібліотеки їх все влаштовує і ніяких змін не потрібно.

Розмірковуючи про напрями діяльності бібліотеки, які відповідають потребам громади, 214 осіб обрало центр дозвілля, 149 – осередок краєзнавства, 119 – центр неформальної безперервної освіти. 18 опитаних вважають, що бібліотека має розвивати туристичний напрям. 4 респонденти згадали про інформаційний центр, 2 – про інтернет-центр, ще 2 опитаних головною прерогативою бібліотеки вважають обслуговування користувачів. 6 респондентів не відповіли.

На запитання «Що в роботі бібліотеки Вас не влаштовує?» 101 респондент обрав інтер'єр, 41 – розклад роботи, 17 – систему інформації про бібліотечні послуги, 15 – різноманітність форм роботи, 12 – оперативність обслуговування.

По одному опитаному віддали голоси за професійні якості бібліотекарів та їхнє ставлення до користувачів. 120 респондентів у роботі бібліотеки все влаштовує.

На це запитання опитані не лише обирали кілька із запропонованих відповідей, а й писали власні варіанти. Найбільше нарікань було на відсутність опалення у бібліотеках, тісне приміщення, брак нової дитячої та художньої літератури, періодичних видань, погане технічне оснащення книгозбірень комп'ютерами, принтерами, копіювальною технікою. Деякі респонденти скаржились на негативне ставлення очільників ТГ до бібліотекаря, зауважували, що замість того, щоб виконувати свої прями обов'язки, бібліотекарі змушені займатися благоустроєм села. 39 респондентів не відповіли.

61% опитаних готові допомагати своїй бібліотеці. Вид допомоги залежить від можливостей респондента: для когось це нові чи вже прочитані книги, ще для когось – канцелярія, хтось може допомогти в організації та проведенні масових заходів, з ремонтом, а хтось – рекламуватиме заклад та радитиме прочитати ту чи іншу книгу.

7% респондентів не готові допомагати бібліотеці. Ще 32% не відповіли на запитання.

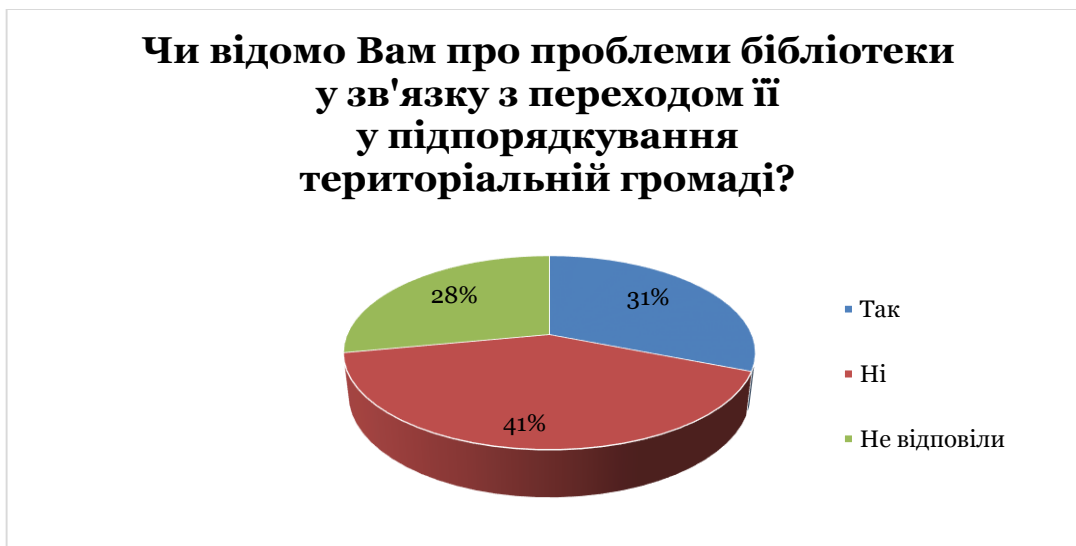

Результати відповідей на запитання «Чи відомо Вам про проблеми бібліотеки у зв'язку з переходом її у підпорядкування територіальній громаді?», на жаль, неприємно здивували. Лише 31% респондентів знають про проблеми бібліотеки, 41% – не знають, 28% – не відповіли.

Серед проблем, про які згадували респонденти, найпоширеніші:

- небажання місцевої влади утримувати бібліотеки, закриття книгозбірень;
- скорочення працівників;

- обмежене фінансування книгозбірень;
- відсутність у бібліотеках опалення, ремонту внутрішніх приміщень та фасадів;
- застаріла матеріально-технічна база;
- особистісні взаємини між очільниками ТГ і бібліотекарями негативно впливають на функціонування та розвиток книгозбірень.

Більшість респондентів відповіли, що в разі спроби закриття бібліотеки, вони відстоюватимуть її інтереси – 88%. Не будуть – 1%. Важко відповісти – 8%. Не відповіли на запитання 3%.

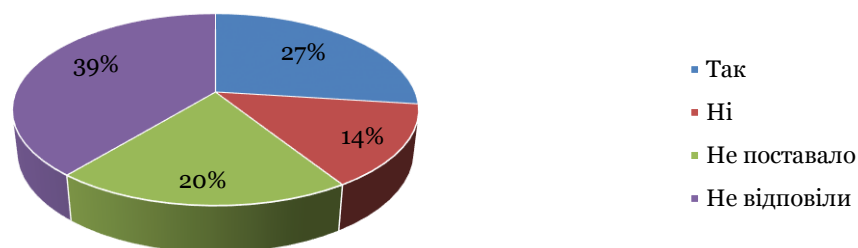

41% опитаних відповіли, що у їхніх громадах поставало питання про закриття бібліотек. 27% респондентів вказали, що книгозбірню вдалося відстояти, 14% – не вдалося. 20% опитаних відповіли, що питання про закриття бібліотек у їхній ТГ не поставало. 39% – не відповіли.

Серед методів, які допомогли відстояти інтереси бібліотеки, найбільш дієві:

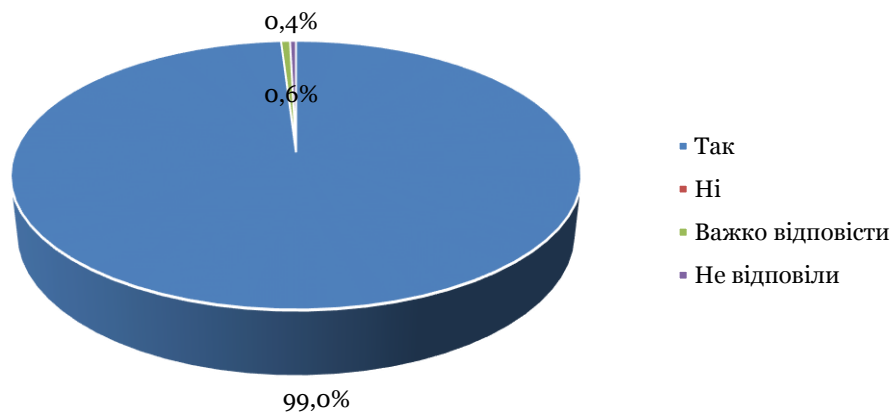
- депутатські запити, виступи на депутатських комісіях і сесіях сільської / селищної / міської ради;
- мітинг жителів громади за збереження бібліотеки;
- звернення за допомогою в район;
- звернення з підписами громадян до місцевої влади;
- пости в соцмережах з проханням підтримати заклад;
- гаряча лінія Міністерства культури та інформаційної політики;
- звернення до ЗМІ;
- діалог з місцевою владою;
- винесення проблемного питання на сесію сільської / селищної / міської ради.

Якщо у вашій громаді вже поставало питання про закриття бібліотеки, чи вдалося відстояти заклад?

Майже одноголосно респонденти дали стверджувальну відповідь на запитання «Чи потрібна бібліотека громаді?» – 99%. Вагалися – 0,6%. Не відповіли – 0,4%.

Чи потрібна бібліотека громаді?

Висновки

Бібліотеки переживають скрутні часи трансформації. На жаль, дехто заявляє, зокрема і серед високопосадовців, про їх архаїчність та непотрібність в епоху цифрових технологій. Результати, отримані в ході дослідження, дають можливість проаналізувати ситуацію, яка нині склалася в бібліотеках області, більш об'єктивно, підтвердити або спростувати думку прихильників чи супротивників.

Аналіз даних показує, що бібліотеки все ще користуються авторитетом і потрібні жителям громади. Респонденти розуміють, що бібліотека як книгосховище вже не така актуальна як 20-30 років тому. Але ж, крім збереження та видачі літератури, бібліотека задовольняє потреби громадян у публічній інформації, є соціокультурним та дозвіллевим центром, місцем навчання, самоосвіти, осередком краєзнавства та туризму. А бібліотекар не лише видає та розставляє книжки, а й розуміється на інтересах читачів, організовує різноманітні заходи та зустрічі, майстер-класи, клуби за інтересами; розвиває в собі комунікативні, організаторські, психологічні, педагогічні, технічні знання та вміння. Словом, робить все від нього залежне, аби якнайліпше задовольнити запити користувачів.

Разом з тим, відвідувачі бібліотеки потребують нової літератури, адже не секрет, що більшість бібліотек мають застарілі фонди.

Зміни, які відбулися після переходу бібліотеки до складу ТГ, досить суперечливі: якщо в одних ТГ у бібліотеках з'явилися нові форми роботи, частково чи повністю оновилися приміщення, фонд, технічна база, поліпшилась якість обслуговування, то в інших – бібліотеки позакривали, працівників позвільняли. Значний відсоток опитаних змін не відчув взагалі.

Не дивно, що в роботі бібліотеки респондентів найбільше не влаштовує інтер'єр. Відсутність ремонту, меблі радянських часів – все це гнітюче впливає на дітей та молодь. Саме тому, згідно з результатами дослідження, бібліотека має більший авторитет серед людей віком 30-60 років.

На жаль, неприємно вразили результати, що демонструють обізнаність жителів громади з проблемами бібліотек у зв'язку з їх переходом у підпорядкування територіальній громаді. Дані свідчать про те, що більшість бібліотекарів намагаються вирішити проблеми самотужки, без залучення підтримки. Серед

згаданих проблем – найбільш наболілі: закриття бібліотек; скорочення працівників; застарілі фонди; брак періодичних видань; відсутність опалення, ремонту, доступу до мережі Інтернет, технічного оснащення; обмежене фінансування; небажання влади утримувати бібліотеки.

Попри все вищезгадане, жителі громади готові відстоювати інтереси книгозбірні. Серйозність цих намірів підтверджують методи, до яких вже вдавалися у боротьбі за бібліотеку – це і діалог з очільниками ТГ, і мітинги; і звернення з підписами громадян до місцевої влади, в район, до ЗМІ; пости в соцмережах; дзвінки на гарячу лінію Міністерства культури та інформаційної політики.

Оперуючи отриманими результатами, бібліотечним працівникам слід переглянути власний досвід взаємодії між бібліотекою і громадою та знайти шляхи співпраці. Найдієвіші методи знаходження консенсусу між бібліотекою і громадою – зміна традиційних поглядів на професію бібліотекаря самого бібліотекаря та діалог. Активність бібліотекаря та постійний діалог з користувачами, депутатами, керівництвом ТГ є запорукою як успішного функціонування закладу, так і підтримки бібліотеки, якщо раптом постане питання щодо її закриття.

Очільники ТГ, які негативно ставляться до бібліотек, мають переосмислити свої переконання. Сучасний бібліотечний багатofункціональний заклад має бути не лише місцем зберігання книг, а й рупором для громади, платформою для дітей та молоді, осередком зустрічей людей пенсійного віку.